

VÝZNAM DOKAZOVANIA V OBČIANSKOM SÚDNOM KONANÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

THE IMPORTANCE OF EVIDENCE IN CIVIL COURT IN THE SLOVAK REPUBLIC

Iveta Salugová¹

DOI: <https://doi.org/10.24040/pros.13.11.2020.ssp.138-145>

Abstrakt

Cieľom príspevku je poukázať na význam dokazovania v občianskom súdnom konaní na Slovensku so zreteľom na podstatu dokazovania a či má cenu dokazovať. Každá pravda je relatívna, preto sa úloha súdu v súvislosti s posudzovaním skutkových okolností, na ktorých zakladá svoje rozhodnutie, nutne redukuje na dodržanie formálnych predpisov civilného sporového poriadku.

Kľúčové slová

Civilný sporový poriadok. Civilný mimo sporový poriadok. Dokazovanie.

Abstract

The aim of the contribution is to demonstrate importance of proving in civil court proceedings in Slovakia with regard to the essence of proving and whether it is worth proving. Every truth is relative, so the role of the court in assessing the facts on which it bases its decision is necessarily reduced to complying with the formal rules of civil procedure.

Keywords

Civil spore procedure. Non Civil procedure. Evidence.

Úvod

Dôležitosť dokazovania spočíva v tom, že netvorí samostatné štádium civilného procesu, ale prelína sa celým konaním, či už sporovým alebo nesorovým. Ide o dôležitý prostriedok prostredníctvom ktorého sa sleduje dosiahnutie cieľa a účelu civilného procesu.

¹ JUDr. Ing. Iveta Salugová, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ext. doktorandka.

Strany si môžu slobodne voliť a uplatňovať rôzne prostriedky súdnej ochrany, disponovať predmetom konania i konaním samotným a tiež podstatne ovplyvňovať priebeh dokazovania.

1. Význam dokazovania

Komu dokazovať, prečo vôbec dokazovať a či je vlastne dokazovanie pre rozhodnutie vôbec ešte podstatné? Odpoveď na tieto (na prvý pohľad jednoduché otázky) však nie je jednoznačná a v súvislosti s vývojom občianskeho procesného práva sa značne modifikovala. Odlišné nazeranie bolo podmienené predovšetkým mierou uplatnenia vyšetrovacej zásady, prostredníctvom ktorej sa realizuje princíp materiálnej pravdy, a zásady prejednávacej v občianskom súdnom konaní. Zatiaľ čo vec (prírodný jav) možno objektívne poznávať, napríklad popisom fyzikálnych a chemických vlastností veci, spoločenský jav (alebo konanie konkrétneho človeka) možno interpretovať rôzne.² Právni teoretici vychádzali spočiatku zo zistenia, že dokazovať znamená presvedčovať a dokázať znamená presvedčiť.³ Presvedčovať je potrebné toho, kto má o niečom pochybnosti, lebo účelom dokazovania je odstránenie pochybností, neistoty. Z neistoty sa stane istota práve poznaním. Dokazovanie neprebíha medzi stranami navzájom, pretože strany nemajú pochybnosti o svojej pravde, takže nie je čo dokazovať. Preto podľa ich názoru strany dokazujú súdu, resp. sudcovi ako predstaviteľovi spoločnosti. Neskôr pohľad na problematiku sa trochu zmenil, a to tak, že dokazovaním odstraňuje súd svoje vlastné pochybnosti a on sám vykoná dôkazy, pričom účastníci mu pri tom pomáhajú. Predchádzajúcu tézu, podľa ktorej sa dokazuje sudcovi označili za nesprávnu a neprijateľnú a zdôraznili aktívnu účasť strán pri dokazovaní. Uviedli, že nielen súd musí dať účastníkom možnosť vytvoriť svoje hodnotiace úsudky skôr, ako súd vysloví svoje definitívne závery, súd má dokonca povinnosť prihliadnuť pri svojom hodnotení k záverom účastníkov, najmä ak sú tieto závery v rozpore s jeho závermi.⁴

Macura vo svojej monografii uviedol, že ak by podstata dokazovania spočívala v presvedčovaní súdu o pravdivosti svojich tvrdení, dokazovanie by nebolo procesom získavania informácií a ich logického spracovania, ale by išlo o psychologický proces pôsobenia na všetky zložky sudcovskej psychiky. Tým by sa však oslabila dokonca vyvrátila

² SVOBODA, K.: *Dokazování*. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009, ISBN: 978-80-7357-414-7, s. 13.

³ ŠTAJGR, F.: *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu*.

⁴ ŠTAJGR, F.: *Materiální pravda v občanském soudním řízení*.

základná funkcia občianskeho súdneho konania, ktorou je poskytnutie ochrany subjektívnym právam a zákonom chráneným záujmom účastníkov konania. Podstata dokazovania nespočíva v presvedčovaní sudcu ani v presvedčovaní druhej procesnej strany o správnosti svojho tvrdenia, ale spočíva v aktívnej účasti na vytváraní určitej štruktúry informácií o skutočnostiach vonkajšieho sveta a ich logického spracovania na základe objektívnych zákonitostí ľudského myslenia. Pri vyslovení záveru „komu dokazovať“ vychádza zo základných procesných vzťahov, ktoré počas konania existujú jednak medzi účastníkmi navzájom, jednak medzi účastníkmi a súdom. Preto dôkazná povinnosť každého účastníka smeruje jednak voči súdu, jednak voči druhej procesnej strane. Jednoznačnú odpoveď na kladenú otázku možno nájsť v pozitívnom práve. Ak by sme pripustili teóriu, že strany dokazujú len súdu, v tom prípade by bolo možné každý spor skončiť len autoritatívnym rozhodnutím súdu. Účastníci práve tým, že dokazujú i sebe navzájom môžu spor ukončiť napr. zmierom, rozsudkom na základe uznania alebo zastavením z dôvodu späť vzatia návrhu a pod. Je však potrebné podotknúť, že závisí to aj od druhu konania resp. od miery uplatnenia zásady prejednávacej proti zásade vyšetrovacej. Procesná iniciatíva strán má svoje opodstatnenie len v sporovom konaní. Tu súd netreba presvedčať o pravde a odstraňovať pochybnosti súdu v prípade uplatnenia procesného postupu zo strany účastníka konania (späť vzatie návrhu, uznanie nároku, vôľa strán uzatvoriť mier a pod.). Podstatné je, že strana prípadne obe strany navzájom dospeli k určitému presvedčeniu, ktoré podmienilo ich ďalší procesný postup. Odlišná situácia je nesorovom konaní, kde síce strany majú naďalej možnosť uplatňovať určité procesné úkony, avšak súd nimi nie je viazaný, ak nie je presvedčený o ich správnosti (dohoda rodičov o výživnom pre maloleté dieťa, späť vzatie návrhu na zvýšenie výživného a pod.). Súd sa nemá zameriavať na dokazovanie zhodných skutočností tvrdených stranami sporu (ak samozrejme neexistuje dôvodná pochybnosť o ich pravdivosti), aby tým nebolo zbytočne predlžované a predražované konanie.⁵

Na otázku prečo dokazovať, resp. či má cenu dokazovať a či je to vôbec možné? Novely občianskych súdnych poriadkov motivovala hlavne snaha o urýchlenie súdneho konania, a s tým aj späť argumentačný boj týkajúci sa ustupovania princípu materiálnej pravdy pred pravdou formálnou, alebo inak povedané, snahy o čo najúplnejšie poznanie skutkového stavu pred strohým uplatňovaním procesných pravidiel bez zainteresovanosti súdu na pravdivom poznaní skutkového stavu. Každá pravda je relatívna, preto sa úloha súdu

⁵ MACUR, J.: *Dokazování a procesní odpovědnost' v občanském soudním řízení*. Brno : Universita J. E. Purkyně, 1984, s. 32.

v súvislosti s posudzovaním skutkových okolností, na ktorých zakladá svoje rozhodnutie, nutne redukuje na dodržanie formálnych predpisov civilného sporového poriadku. V tejto súvislosti je dôležité spomenúť i tzv. hodnotové normy, ktoré je možné vykladať rôzne, v závislosti od hodnotového postoja interpreta (napr. dobré mravy) a normách vecných, nakoľko takáto norma vychádza z čisto prírodných zákonitostí, ktoré nie je možné spochybniť výkladom (napr. strata spôsobilosti na právne úkony smrťou človeka). V prípade noriem vecných je teda možné zistiť objektívnu pravdu. V prípade noriem hodnotových sú poznávacie možnosti súdu obmedzené spoločenskou, názorovou a subjektívnou orientáciou sudcu. Ak sudca dokazuje preto, aby zistil právom chránenú spoločenskú hodnotu a nie objektívny stav, dokazovanie sa za takých okolností stáva do určitej miery zbytočnosťou. Objektívna realita je zatlačená subjektívnym postojom sudcu k prejednávanej veci. Odkaz na hodnotové normy je využívaný hlavne ústavnými súdmi, kde posúdenie veci na základe zisteného skutkového stavu ustupuje pred hodnotovým posúdením veci motivovaným naplnením princípu spravodlivosti pred formálnym aplikovaním hmotného práva. Spravodlivosť ako každá iná hodnota je relatívnym pojmom, ktorému je prisudzovaný rôzny obsah. Predmetom dokazovania je jednak objektívna realita, jednak objektívne nedefinovateľná hodnota. Dôležité je spomenúť aj tzv. koncentráciu konania, kedy dochádza k obmedzovaniu súdu pri zisťovaní objektívnej pravdy a účastníkov konania v možnosti túto pravdu preukazovať. Je prirodzené, že snaha o zistenie čo možno úplnej pravdy nie je bezhraničná a treba stanoviť jasné pravidlá i pre účastníkov konania zamedzujúce zbytočnému predlžovaniu konania. Avšak pri legislatívnom zavádzaní prvkov koncentrácie je treba byť zvlášť obozretný, aby požiadavka rýchlosti konania „nepredbehla“ požiadavku spravodlivosti.⁶ Dokazovanie má teda zmysel vždy, keď procesné predpisy umožňujú súdom i účastníkom konania pokiaľ možno najúplnejšie zistiť skutkový stav, teda pravdu.

Materiálnou (objektívnou) pravdou rozumieme skutkové zistenia, ktoré úplne zodpovedajú skutočnosti. Súdne konanie, v ktorom má súd za úlohu zistiť objektívnu pravdu, nazývame materiálnym konaním. Ako opozitum pojmu materiálnej pravdy je používaný pojem „formálnej pravdy“. Formálnou pravdou sú skutkové zistenia súdu, ku ktorým súd behom konania na základe zákonom upraveného postupu dospel inak než cestou dokazovania, a o ktorých možno predpokladať, že môžu byť v rozpore s objektívnou realitou. Mnohí procesualisti sa prikláňajú k tomu, že tolerancia dvoch právd, pravdy materiálnej a pravdy

⁶ SVOBODA, K.: *Dokazovaní*. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 14.

formálnej, civilné konanie deformuje. Nevedie k spravodlivému rozhodnutiu. Záver súdu o tom, že niečo nie je preukázané, v skutočnosti nevytvára novú (formálnu) pravdu. Sudca len konštatuje, že pravdu sa nepodarilo preukázať. Svoboda sa však domnieva, že nepreukázanie, že sa skutočnosť odohrala, reálne vedie ku skutkovému záveru, že sa skutočnosť neodohrala vôbec. Teda k presadeniu formálnej pravdy. Taktiež je nutné rozlišovať tzv. „pravé“ a zákonom len „predstierané“ skutkové domnienky. Napríklad pri vydaní rozsudku pre zmeškanie môžu nastať dve varianty: a) žalovanému je doručené priamo do vlastných rúk alebo b) žalovanému je doručované náhradným spôsobom (tzv. fikciou). V prvom prípade sa možno právom domnievať, že žalovaný tým, že sa k ústnemu pojednávaniu nedostavil, vyjadruje svoju vôľu nebrániť sa žalobcovi, pretože žaloba je dôvodná. Súd preto môže právom odôvodniť, že sa skutok stal tak, ako ho opisuje žaloba (ide o využitie „pravej skutkovej domnienky“). Ale ak bolo doručované len fikciou, rozhodne nemôžeme mať za to, že žalobcov nárok uznáva tým, že sa k pojednávaniu nedostavil. Súd v danom prípade vychádza z tzv. predstieranej skutkovej domnienky. Procesualisti doposiaľ neregistrujú zásadné dopady, ktoré má procesná úprava doručovania na priebeh dokazovania a na prijímanie „predstieraných“ skutkových domnienok zo strany súdu. Materiálne konanie (ktorého cieľom je zistenie materiálnej pravdy) sa teda od formálnej konania (ktoré si vypomáha so skutkovými a dôkaznými „stopstavmi“, skutkovými fikciami a pod.) líši. Preto nie je možné materiálnu pravdu „odbiť“ frázou, že sa aj tak nedá zistiť. Ale sa jej totiž aspon priblížiť.⁷

Bezpochyby, každý si na základe svojich vedomostí, znalostí či dosiahnutého vzdelania dokáže poskytnúť vlastný výklad uvedeného pojmu a reálne vie, čo to dokazovanie je a na čo nám slúži. Vo všeobecnosti môžeme tvrdiť, že proces dokazovania súvisí s hľadaním pravdy a zisťuje sa v rámci neho skutočný stav, to sa ale odlišuje v závislosti od charakteru konania, v tom zmysle že v sporovom konaní ide o riešenie sporu dvoch navzájom súperiacich strán, mimo sporové konanie sleduje celospoločenský záujem na vyriešení danej veci. Konkrétna definícia pojmu dokazovania v civilnom sporovom poriadku absentuje, napriek tomu ju môžeme stručne charakterizovať ako „utváranie skutkových poznatkov dôležitých pre rozhodnutie vo veci orgánom aplikujúcich právo za participácie účastníkov konania, ktorí sa snažia presvedčiť orgán aplikujúci právo o svojej vlastnej pravde.“⁸

⁷ SVOBODA, K.: Dokazování, Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 19 -23.

⁸ Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok.

Odborná literatúra vymedzuje dokazovanie ako právom a procesnými zvyklosťami upravený postup súdu a účastníkov, účelom ktorého je získanie poznatkov dôležitých pre meritórne či iné rozhodnutie súdu alebo ďalší postup súdu a účastníkov. Existuje viacero definícií tykajúcich sa inštitútu procesného dokazovania nachádzajúcich sa v rôznych formách, či už v odbornej, alebo neodbornej literatúre, a to samozrejme od rôznych autorov, ktorí poskytujú svoj vlastný pohľad na inštitút dokazovania v civilnom procese. Pre upresnenie inštitútu dokazovania v civilnom konaní so sporovom charakterom je upravený primárne v prvom oddieli 4. hlavy v civilnom sporovom poriadku a to nasledovne:

„Súd rozhodne, ktoré z navrhovaných dôkazov vykoná“.

„Súd môže aj bez návrhu vykonať dôkaz, ktorý vyplýva z verejných registrov a zoznamov, ak tieto registre alebo zoznamy nasvedčujú, že skutkové tvrdenia strán sú v rozpore so skutočnosťou, iné dôkazy bez návrhu nevykoná, ak tento zákon neustanovuje inak.“

„Súd môže aj bez návrhu vykonať dôkazy na zistenie či sú splnené procesné podmienky, či navrhované rozhodnutie bude vykonateľné, a ma zistenie cudzieho práva.“

Mimo sporový civilný poriadok taxatívne vymenúva konania, ktoré sú upravené v 2 osobitnej časti. Súd v týchto konaniach zisťuje pravdu a to nad rámec tých tvrdení, ktorými účastníci konania disponujú. Prevláda tu vyšetrovacia povinnosť súdu.⁹

Je potrebné uviesť, že Civilný sporový poriadok v § 186 uvádza, ktoré právne poznatky nebudú podliehať dokazovaniu, totožne s predchádzajúcou právnou úpravou. Ide o:

- **skutočnosti všeobecne známe, resp. notoriety** - „Tieto skutočnosti musia byť známe štatisticky významnému počtu osôb na určitom území alebo v inom vymedzení a súčasne musia byť známe sudcom, ktorí v konkrétnej veci konajú a rozhodujú. Predmetom dokazovania sa stávajú vtedy, ak účastník tieto skutočnosti nepozná alebo sa k nim vyjadrí spôsobom, ktorý tento charakter skutočnosti (notoriety) oslabí.“
- **skutočnosti známe súdu z jeho činnosti** - „Činnosť súdu je úradná činnosť, a preto aj skutočnosťami, ktoré sú známe súdu z jeho činnosti, môžu byť len skutočnosti súvisiace s úradným postupom súdu. Pre tieto skutočnosti platí v podstate to isté, čo pre skutočnosti notoricky známe.“
- **právne predpisy zverejnené alebo oznámené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky** - v zmysle zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov

⁹ Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok.

a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky sa v Zbierke zákonov uverejnením vyhlasujú: a) právne predpisy, tzn. Ústava Slovenskej republiky, ústavné zákony, zákony, nariadenia vlády, vyhlášky a opatrenia ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy, iných orgánov štátnej správy a Národnej banky Slovenska, b) iné právne akty (rozhodnutia Ústavného súdu SR, návrhy prijaté v referende, rozhodnutia predsedu NRSR a uznesenia NRSR, ak tak ustanovuje osobitný predpis, uznesenia NRSR, o ktorých rozhodla, že sa majú uverejniť v Zbierke zákonov a úplné znenia Ústavy, ústavných zákonov a zákonov vyhlásených predsedom NRSR, rozhodnutia prezidenta o rozpustení NRSR, o vyhlásení referenda, o udelení amnestie, o prenesení právomoci dojednávať medzinárodné zmluvy a rozhodnutia prezidenta, ak tak ustanovuje osobitný predpis, rozhodnutia vlády o udelení amnestie vo veciach priestupkov, rozhodnutia vlády, ak tak ustanovuje osobitný predpis, a uznesenia vlády, o ktorých rozhodla, že sa majú vyhlásiť v zbierke zákonov, ďalšie akty, ak tak ustanovuje osobitný predpis), c) akty medzinárodného práva (medzinárodná zmluva, rozhodnutie medzinárodného orgánu a rozhodnutie medzinárodnej organizácie).

Ako už bolo povedané, procesné dokazovanie je procesná činnosť, ktorá vytvára predpoklady pre správne meritórne súdne rozhodnutie, resp. umožňuje získanie správ (informácií) o dôležitých skutočnostiach. Procesné dôkazy, t.j. správy získané v rámci procesného dokazovania, nutne podliehajú hodnoteniu, ktoré sa uskutočňuje prisudzovaním alebo naopak neprisudzovaním hodnoty pravdivosti. V rámci získavania skutkových poznatkov je nutné rozlišovať medzi pravdivosťou argumentov (pravdivosti počiatkových výrokov, premís), pravdivosťou obsahového vzťahu (dôsledkového vzťahu) a správnosti logického postupu.¹⁰

¹⁰ MACUR, J.: Dokazování a procesní odpovědnost' v občanském soudním řízení. Brno : Universita J. E. Purkyně, 1984, s. 15.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ÚDAJOV

Monografie a učebnice:

MACUR, J.: Dokazování a procesní odpovědnost' v občanském soudním řízení. Brno :
Universita J. E. Purkyně, 1984, ISBN 55-024-84, 177 s.

SVOBODA, K.: Dokazování. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2009, ISBN: 978-80-7357-
414-7, 392 s.

ŠTAJGR, F.: Důkazní břemeno v civilním soudním sporu. Praha : Knihovna Sborníku věd
právních a státních, 1931, 121 s.

ŠTAJGR, F.: Materiální pravda v občanském soudním řízení. Praha: Orbis 1954, 149 s.

Právne predpisy:

Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok.

Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok.